

Η κουλτούρα της αγένειας (Καρακωστάκη Χαριτίμη)

Categories : [ΚΟΙΝΩΝΙΑ](#)

Date : Απριλίου 8, 2013

Πώς φτάσαμε να θεωρείται κανονικότητα η επίδειξη των κακών τρόπων

Όταν συναντιούνται τυχαία δύο άγνωστοι στον δρόμο, έλεγε ο Ερβιν Γκόφμαν (αμερικανός κοινωνιολόγος των ηθών της καθημερινής ζωής), αυτό που ακούγεται συχνότερα να βγαίνει από το στόμα τους είναι «καλημέρα» και «συγγνώμη». Και συμπλήρωνε: Αυτά τα «καλημέρα» και τα «συγγνώμη» πρέπει να τα λάβουμε σοβαρά υπόψη και να τα μελετήσουμε, αν θέλουμε να κατανοήσουμε πώς λειτουργεί μια κοινωνία.

Αν ο Γκόφμαν μπορούσε να κάνει μια βόλτα σε ένα ελληνικό αστικό κέντρο τού σήμερα, ας πούμε στην πρωτεύουσα, θα παρατηρούσε ότι όταν συναντιούνται δύο άγνωστοι μπορούν να ακουστούν πολλά διαφορετικά πράγματα, εκ των οποίων σπανιότερα «καλημέρα» και «συγγνώμη». Ο εισαγωγικός χαιρετισμός συχνά απουσιάζει ή στην καλύτερη περίπτωση αντικαθίσταται από ένα, μάλλον επιθετικό, «να σας πω!». Η έκφραση δε του αιτήματος που πυροδοτεί την επικοινωνία είναι συχνά αδιαμεσολάβητη: «Θέλω αυτό» ή «Έχετε το τάδε;» ή «Το τσιγάρο σας έρχεται κατευθείαν πάνω μου!». Η απουσία της λεκτικής ευγένειας συνοδεύεται συχνά και από εκφράσεις αγένειας πέραν της φυσικής γλώσσας: η παντελής αδυναμία συγκρότησης ουράς σε ένα ταμείο και οι συνακόλουθοι αναστεναγμοί δυσαρέσκειας που βγαίνουν από το παρατοποθετημένο μπουλούκι των ανθρώπων, το σολιψιστικό μπλοκάρισμα του διαδρόμου ή της πόρτας στο βαγόνι του μετρό, η ευκολία με την οποία κάποιος «δεν σε βλέπει» και σε προσπερνά κλέβοντας τη σειρά σου, χωρίς να αντιλαμβάνεται καν το «δυνατό άγγιγμα» που προκύπτει από το «ασυναίσθητο» σκούνημα ή ποδοπάτημα, δεν είναι παρά μερικές από αυτές.

Η αγένεια δεν είναι προφανώς ελληνικό προνόμιο. Σε όλες τις πόλεις, όπου η επικοινωνία δεν γίνεται με όρους γνωριμίας όπως συμβαίνει στις πιο μικρές κοινότητες, οι άνθρωποι συχνά απογοητεύονται από τη συμπεριφορά τρίτων απέναντί τους. Το ενδιαφέρον όμως της ελληνικής αγένειας στις τυχαίες δημόσιες συναντήσεις μεταξύ αγνώστων είναι ότι αυτή δεν γίνεται ποτέ αντιληπτή ως μεμονωμένη παρέκκλιση από έναν κανόνα αστικής ευγένειας παρά θεωρείται κανονικότητα. Αντίθετα, μέσα σε ένα καθεστώς απόλυτης αστικής διαστροφής, οι τύποι ευγένειας είναι εκείνοι που θεωρούνται παρέκκλιση και γίνονται συχνά

αντικείμενο γελοιοποίησης, σχολιασμού και (καλοπροαίρετης;) πλάκας.

Η κουλτούρα της αγένειας διαμορφώνει ασφαλώς και τους όρους δημοσιότητας των δημοσίων προσώπων. Φωνές, τσιρίδες, υποτιμητικός πληθυντικός και μάγκικος ενικός κυριαρχούν στη ζωντανή και τηλεοπτική πολιτική αντιπαράθεση. «Ακούς τι σου λέω, ρε; Ακούς τι σου λέω;», «Αυτό που σου λέω, εγώ!» ακούγονται να βγαίνουν από το στόμα μελιτζανοκόκκινων προσώπων έτοιμων να εκραγούν. Περιγραφικά επίθετα εν είδει κατηγορητηρίου (Καραγκιόζης, μαφιόζοι, λαμόγια, ρουφιάνοι) και ηθικολογίζοντες αφορισμοί («σα δεν ντρέπεστε!», «καλά, εντάξει, μπαρμπούτσαλα») και πού και πού κανένα αναστοχαστικό συγγνώμη («Μα είστε εντελώς ηλίθιος, συγγνώμη κιόλας») δίνουν και παίρνουν προτού τα διακόψει ρυθμικά η τέλεια μονοτονία της επανάληψης: «Με αφήνετε να μιλήσω; Με αφήνετε να μιλήσω; Μα γιατί δε με αφήνετε να μιλήσω;».

Η ελληνική κουλτούρα της αγένειας δεν είναι καθαυτή κακή, όπως αντίστοιχα μια άλλη εθνική κουλτούρα ευγένειας δεν είναι καθαυτή καλή. Πράγματι η χρήση κάποιων λέξεων όπως «καλημέρα», «συγγνώμη», «ορίστε», «παρακαλώ», «ευχαριστώ», καθώς και η χρήση του πληθυντικού αριθμού δεν εξασφαλίζουν από μόνες τους την καλή συμβίωση των κατοίκων των πόλεων, ούτε επαρκούν για να εξαλείψουν τη βία - βίαιες συμπεριφορές εκδηλώνονται κάλλιστα και σε συνθήκης απόλυτης ευγένειας. Επιτελούν όμως, όπου χρησιμοποιούνται, μια σειρά από πολύπλοκες κοινωνικές λειτουργίες τις οποίες δεν πρέπει να παραβλέψουμε: οργανώνουν τις τυχαίες αλλά αναπόφευκτες συναντήσεις μεταξύ αγνώστων, φτιάχνουν μικρές καθημερινές τελετουργίες, αισθητικοποιούν την επικοινωνία κρύβοντας την πραγματική αδιαφορία που μπορεί να νιώθει ο ένας για τον άλλον, επιτρέπουν την έκφραση μέχρι και των πιο παράδοξων αιτημάτων διαλύοντας και ξαναφτιάχνοντας στιγμιαίες σχέσεις εξάρτησης. Κυρίως, όμως, υφαίνουν το πλαίσιο μιας κουλτούρας που υπολογίζει τον Άλλον, επιτρέπει την κριτική, αλλά επιζητά τη συναίνεση.

Όχι, η κουλτούρα της αγένειας δεν είναι καθαυτή κακή. Ευνοεί όμως τις εκρήξεις, τις φορμαλιστικές αντιπαραθέσεις και τις ανταγωνιστικές επιδείξεις υπέρμετρων εγώ. Αντίθετα, η αναγνώριση του Άλλου και η προσοχή στις ανάγκες του, που αυτόματα προκύπτουν από τη μηχανική χρήση ξερών τύπων ευγένειας, καθρεφτίζουν μία προδιάθεση συναίνεσης, απαραίτητη για την αστική συμβίωση. Ευγένειες και αγένειες, ήρθε η ώρα όλες αυτές τις λέξεις, τις στάσεις, τις συμπεριφορές, να τις πάρουμε στα σοβαρά.

[Η Χαριτίμη Καρακωστάκη είναι πολιτική επιστήμων, υποψήφια διδάκτωρ Κοινωνιολογίας στην Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Paris)]

(Πηγή: tanea.gr)